

Oponentský posudek k diplomové práci Bc. Hany Šťastné, DiS.

„Spánek v náruči antropologie: sociální a kulturní kontext zúženého vědomí“

(Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Samek, Ph.D.)

FHS UK

Vypracoval: Yasar Abu Ghosh, 09. 09. 2016

Diplomová práce Hany Šťastné od prvních stránek zápolí s definicí svého zaměření. Klíčovým jevem je spánek, který ovšem opakovaně odolává tomu, aby se stal pojmem. Autorka se potýká s tím, jak lze něco, co tak jednoznačně všichni sdílíme a můžeme to proto směle nazvat univerzalitou, myslet a dále zkoumat. Neuspokojuje jí pohled na spánek jako na protiklad bdění, jako na „netečný kontrast k aktivnímu dennímu bdění“ (s. 8), protože ve spánku, podle autorky, nedochází k „vypojení ze sociálních vztahů“. Chce se proto podívat na spánek jako na fenomén, který se „podílí na vytváření a problematizaci našeho místa ve společnosti“. Máme-li pocit, že před námi téma práce začíná postupně krystalizovat, následuje věta, která zcela vyvrací předchozí úvahu: „Chci zjistit, co ze spánku zbyde, zbavíme-li jej sociálních a kulturních kontextů“ (s. 8). Zdá se, že úvodní část nakonec jako cíl práce nastoluje utváření normativity spánku.

V následující kapitole o spánku v kontextu sociálních věd se pak objevuje provokativní myšlenka, že spánek je „živoucí a dynamický děj... poměrně intenzivní sociální aktivita“ (s. 13). Kapitola částečně uvádí spánek jako relevantní předmět výzkumu. Upozorňuje na jeho spojitost s pojetím času, denního rytmu a stručně charakterizuje tzv. spánkové kultury. Nicméně ani zde se nedočkáme upřesnění výzkumného záměru a jeho zasazení do badatelského pole.

Následující kapitola o spánkové laboratoři má v diplomové práci nejdůležitější místo. Měla dát tématu bádání konkrétnost i nové obsahy, propojit dříve načrtnutý proces medikalizace zdraví s konkrétní realizací na konkrétním místě a v konkrétním čase. Trochu nesrozumitelný zůstává ostentativní nezáměr autorky o to etnograficky popsat samotnou Laboratoř. Zdůvodnění, na jednu stranu etické (konflikt badatelky-a-sestry), na druhou stranu analytické (zajímá jí pouze „spánek“), je neprosto nedostatečné (s. 26). Autorce nelze upřít, že upíná pozornost správným směrem, že si všímá a zaznamenává zásadní děje. Upozorňuje, že některé medicínské postupy a techniky jsou do velké míry výsledkem vyjednávání (např. hodnoty EEG, s. 28), nikdy se nejedná o přesné údaje a už vůbec nejsou samotnými praktiky medicíny v procesu získávání pokládány za nezpochybnitelné. Přesto se nám nedostává onoho detailu, události nejsou popsané, aktéři chybí, kromě autorky, která události konstatuje. Obrazové přílohy mají stejný efekt, navnadí, ale nechají čtenáři v očekávání dovysvětlení (Obr. 2-5, s. 30-32).

Podobně kapitola zachycující Spánkový kongres. Bylo dobrým rozhodnutím na tomto materiálu rozvinout diskusi o spojitosti mezi medikalizací spánku a jeho zahrnutím do oblasti rizik a obchodování s ním (U. Beck, s. 34). Ale opět, kapitola je příliš stručná, nerozvinutá a tudíž jen lehce informativní, i když setkání s Čeňkem, znalcem světelného spektra, je nesmírně vtípné. A stejně dopadají obě následující kapitoly Světlo, tma a vigilia a 24 hodin – bdění jako imperativ. Autorka důležité kontury disciplinace spánku v souvislosti s globálním úbytkem tmy a okupací noci (s. 38), které doplňuje o jakousi autoetnografii vlastních snah se

těmto trendům vzepřít, ale opět, jedná se o naznačení směru, o potencialitu pro rozvíjení tématu, která není dostatečně následována.

Z rozhovorů, které autorka rozsáhle cituje, je patrné, že měla šťastnou ruku a že často zachytila hraniční případy, které nejlépe portrétní postavení spánku v dominantním diskurzu, které je někde na rozhraní úplné medikalizace a autoterapeutického a autonomii nabízejícího fenoménu. Souhlasím i se závěrem, že se autorce podařilo „zviditelnit část našeho života, která většinou zůstává za zavřenými dveřmi“. Z předloženého textu myslím si i lze odnést přesvědčení, že „kultura a společenské jevy, historický vývoj a proměny vědeckého diskurzu proměňují jednak podobu spánku... i to, s jakými postoji a očekáváním vůči spánku je možné se setkat.“ Práci z koncepčního hlediska chybí artikulace souvislosti mezi prvním a druhým, z metodologického hlediska důkladnost a důslednost v následování možných badatelských směrů. Celkově pak práce působí jako slibný záměr, který by si žádal dopracování.

I proto hodnotím předloženou diplomovou práci na rozhraní **velmi dobře a dobře**.

Yasar Abu Ghosh